Кризиспа кĕрешекен комисси ларăвĕнчен

Йывăрлăхсенче те алла усас марччĕ

Пĕтĕм тĕнчери экономика кризисĕ тĕрлĕ шайри ертÿçĕсене паян самай калаçтарать, йывăрлăхсенчен тухмалли çĕнĕ çулсем шыраттарать. Ноябрĕн 2-мĕшĕнче районта налук законодательствине пăхăнассине пăхса пыракан комиссипе пĕтĕм тĕнчери экономика кризисĕпе кĕрешсе ведомствăсем хушшинчи тĕрлĕ сферăри ĕç-хĕле йĕркелесе пыракан комиссин пĕрлехи ларăвĕ иртрĕ.

Ларăва район администрацийĕн пуçлăхĕ Ю. Иванов уçрĕ, вăлах ертсе пычĕ. Пĕрремĕш ыйтупа – ĕç рынокĕнчи лару-тăру тата халăха ĕçпе тивĕçтерме хушма пулăшу паракан республикăн тĕллевлĕ программи пурнăçланни çинчен – «Халăха ĕçпе тивĕçтерекен центр» патшалăх учрежденийĕн директорĕ Т. Антонова каласа пачĕ.

– Паянхи куна районта ĕççĕррисем 139 çын. Ĕççĕрлĕх шайĕ процентпа пăхсан, вăл республикăра чи пĕчĕкки: 0,6 процент. Кăçал халăха ĕçпе тивĕçтерме хушма пулăшу паракан республикăн тĕллевлĕ программипе пирĕн района 12 миллион та 16 пин тенкĕ килнĕ. Кунсăр пуçне хăйсен ĕçне пуçарас текенсене пулăшма – 235 пин тенкĕ. Тăватă предприниматель валли килнĕ укçапа пĕтĕмпех усă курнă пулсан, республикăн тĕллевлĕ программипе килнĕ укçан 90 процентне çеç ĕçе кĕртме мел çитнĕ. Пур укçапа çителĕклĕ усă курманнисем шутĕнче «Ударник» хуçалăх (59,6 процент), «УК ЖКХ» чикĕллĕ яваплăхлă общество (76 процент), «ДЭП-146», «Автодорсервис», «Волгодорстрой» обществăсем (50-82 процент). Районти ытти вуншар предприяти уйăрнă укçапа пĕтĕмпех усă курнă.

Нумаях пулмасть республикăн тĕллевлĕ программине хушусем кĕртессипе кун çути курнă йышăнупа района çулталăк вĕçлениччен алла илме 5219 пин тенкĕ укçа килсе çитрĕ. Унпа çулталăк вĕçлениччен туллин усă курмалла. Çулталăк пуçланнăранпа обществăлла ĕçе пурĕ 473 çынна вырнаçтарнă пулсан, асăннă программăпа районта 362 çынна обществăлла ĕçпе тивĕçтертĕмĕр. Пĕтĕмĕшле вара 1276 çынна ĕç направленийĕ патăмăр, 73 çынна стажировкăна ятăмăр.

Халăха ĕçпе тивĕçтерме хушма пулăшу паракан республикăн тĕллевлĕ программи çитес çул та хăйĕн вăйне çухатмасть. Çак программăпа çитес çул усă курма предприятири-организацисенчен 12 миллион та 16 пин тенкĕлĕх заявка пур та ĕнтĕ. Вăл шутран 60 пин тенки инвалидсене ĕçе вырнаçтарма, стажировкăсен йĕркелеме 772,5 пин тенкĕ, обществăлла вырăнсенче ĕçлеме тата ĕçрен массăллă кăларса ярас хăрушлăхра вăхăтлăх ĕçпе тивĕçтерме 11 миллион та 184 пин тенкĕ.

Иккĕмĕш ыйтупа пĕрлехи лару районти предприятисенче ĕç укçи тÿлесси мĕнле пулса пынине пăхса тухрĕ. Кунти лару-тăрупа пухăннисене район администрацийĕн экономика пайĕн пуçлăхĕ Э. Симакова паллаштарчĕ. Чăвашстат кăтартăвĕпе 2009 çулхи октябрĕн 1-мĕшĕ тĕлне районта ĕçлекенсен вăтам ĕç укçи 8474 тенкĕ пулнă, иртнĕ çулхи çав тапхăртинчен 0,3 процент пысăкрах. Республикăри вăтам кăтарту 9042 тенкĕ пулсан, эпир ку виçепе 11-мĕш вырăнта тăратпăр. Чи пысăк ĕç укçи Красноармейски районĕнче – 13379,4 тенкĕ, чи пĕчĕкки Улатăр районĕнче – 7092,7 тенкĕ.

Ĕç укçин фончĕ пĕчĕкленни çине промышленность предприятийĕсенче производство чакнине кура ĕç укçи сахалланни витĕм кÿчĕ. Паянхи куна çак предприятисем – «Сеспель» тата Муркашри кирпĕч завочĕ – производствăна ÿстерсе пыраççĕ, пĕтĕм тĕнчери экономика кризисĕ килсе çапичченхи çул çине тухса пыраççĕ.

Ял хуçалăхĕнчи вăтам ĕç укçи кăçалхи январь-август уйăхĕсенче 6543 тенкĕ пулнă пулсан, Ленин яч. хис., «Рассвет», «Хлебороб» хуçалăхсенче 3283 – 2743 тенкĕпе çеç танлашать.

Чăвашстат кăтартăвĕпе 2009 çулхи сентябрĕн 1-мĕшĕ тĕлне районта ĕç укçи тÿлессипе парăмсем пулман. Çакна пăхмасăрах кризис вăхăтĕнче пĕр тĕллевпе ĕçлессине нимĕн те çитмест.

Виççĕмĕш ыйтупа – экономика секторĕнчи организацисем налук обязательствисене пурнăçлани çинчен – район администрацийĕн финанс пайĕн ертÿçи Р. Ананьева каласа пачĕ.

А. БЕЛОВ.

Йывăç лартмалли уйăхлăха пĕтĕмлетсе

Тавралăх илемне никĕслесех пыратпăр

Чăваш Республикин Президенчĕн 2005 çулхи пуш уйăхĕн 28-мĕшĕнче Йывăç кунне ирттерме йышăннине пурнăçласа, район администрацийĕн пуçлăхĕн йышăнăвĕпе авăн уйăхĕн 23 – юпа уйăхĕн 23-мĕшĕсенче районта йывăç лартассипе тата ялсене тирпей-илем кĕртессипе уйăхлăх иртрĕ. Унта район территорийĕнче эрозипе кĕрешес ыйтăва тĕпе хуни малти вырăнта пулчĕ. Çак тĕллевпе район администрацийĕн ял хуçалăх пайĕ вырăнсенчи ял тăрăхĕсемпе килĕшсе ял хуçалăх предприятийĕсемпе тата организацийĕсемпе калаçса татăлса йывăç лартмалли вырăнсене палăртрĕ тата мĕн чухлĕ лартмаллине пăхса хăварчĕ. Ял тăрăхĕсен пуçлăхĕсем асăннă указпа килĕшÿллĕн хăйсен территорийĕсенчи предприяти-организацисен ертÿçисемпе пĕр сăмах тупса ялсен территорийĕсене тирпей-илем кĕртессипе пĕрле чылай ĕç туса ирттерчĕç. Ку ыйту вара кашни ял тăрăхĕнчех малти вырăнта.

Уйăхлăха активлă хутшăнса йывăçсем ытларах лартассине, хамăр тăван ене хăтлăрах тăвассине, тирпейлĕхе мала кăларассине çак мероприятисене хутшăннă кашни çын тĕп тĕллев туса ĕçлерĕ.

Йывăç лартмалли уйăхлăх ăнăçлă иртрĕ тетпĕр пулсан, хĕл кунĕсем пуçланиччен ăна пĕтĕмлетни те вырăнлă. Çак ĕç çитес çулхи тĕллевсене палăртать. Уйăхлăхра районта пурăнакансем пурĕ 15850 тĕп йывăç лартса хăварчĕç. Çак тăрăшулăх нумай çырма-çатрана аталанма чарасси каламасăрах паллă. Апла пулсан ял хуçалăх çĕрĕсен пулăхлă сийĕ те çырмана сахалрах кайĕ, ял хуçалăх культурисен тухăçĕ ÿсесси те никĕсленсе юлĕ. Аяларах илсе кăтартнă таблицăра эсир хăш ял тăрăхĕ уйăхлăхра миçе йывăç лартнине куратăр:

Уйкас Янасал	1000
Мăн Сĕнтĕр	1000
Ильинка	500
Катькас	200
Муркаш	250
Москакасси	100
Оринин	3000
Çатракасси	2000
Турай	500
Хорнуй	1000
Чуманкасси	1500
Шетмĕпуç	1200
Юнкă	1500
Йÿçкасси	1200
Ярапайкасси	400
Ярославка	500
Районĕпе	**15850**

Тăван ен шурă кавирпе витĕнчĕ. Йывăç-курăк – хĕл ыйхинче. Çуркунне çитсен кăçал кĕркунне лартнă йывăçсем чĕрĕлсе тăван тавралăха илем кÿме пуçласса шанса тăратпăр.

Çак уйăхлăхра ял тăрăхĕсем йывăç ларнипе пĕрлех шыв скважинисем çывăхĕнче тирпей-илем хуçалантăр тата вĕсен хуçисене саккунпа çирĕплетес тĕллевпе межевани тăвассипе пысăк ĕçсем иртерчĕç. Çак ĕçсене 56 скважина тĕлĕшпе пурнăçларăмăр. Кунта «Земля» тата «Аршин» чикĕллĕ яваплăхлă обществăсем пысăк пулăшу пачĕç.

Ял çыннисем те тирпей-илемлĕхе мала кăларнăран кăçал 12 пĕчĕк пĕвене ял çыннисем хăйсен харпăрлăхне куçарчĕç. Вĕсем таврашĕнчи тирпейлĕхĕн пĕрремĕш утăмĕсем пур та ĕнтĕ.

Г. СИМАКОВ,
çут çанталăка сыхлассипе ĕçлекен тĕп специалист-эксперт.

Сывă хурсем – кĕр мăнтăрĕ. Вĕсем урампа ял пĕвин илемĕ те, ял çыннин пуянлăхĕ те. Кун пек хурсемпе çитес хĕл выçă пулмасса шанма пулать.

ИЛЕМЛĔХ – ХАМĂР АЛĂРА

Йывăççсем лартас уйăхлăх вырăнсенче епле пынипе паллашма Оринин ял тăрăхĕн пуçлăхĕпе А. Сурриковпа тата çак ĕçе пысăк тÿпе хывакан, ку тăрăхран районти депутатсен Пухăвĕн депутатне суйланă В. Вязовпа тĕл пулса калаçрăм.

– Александр Сергеевич, ял çыннисем йывăç лартмалли уйăхлăха епле хутшăнаççĕ?

– Пирĕн тăрăхра ку тĕлĕшпе пысăк ыйту çук. Ял çыннисем тăван ен илемĕ хăйсен аллинче пулнине курса тăраççĕ. Çавăнпа та йывăç лартмалли уйăхлăха та çулленех питĕ ответлă кĕтсе илеççĕ. Çапла вара эпир кашни çулах 3-4 пин тĕп йывăç лартатпăр, чĕрĕлменнисене çĕнететпĕр. Çак ĕçĕн усси те куç умĕнчех: унччен ишĕлессипе хăратнă çырмасем «лăпалчĕç», тăван ен илемĕ ÿсрĕ.

– Валерий Иванович, Эсир районти депутатсен Пухăвĕн депутачĕ пулнипе пĕрлех йывăç лартмалли уйăхлăха та активлă хутшăнакансенчен пĕри. Сирĕн пуçарулăхпа Çеменкассинче пысăк сăрт тÿпи вăрман айне пулса пырать.

– Ку тĕрĕсех. Эсир асăннă парка эпир 3 çул каялла никĕслерĕмĕр. Ăна пуçăнас умĕн пирĕн 3 тĕллевччĕ: сăрт ан ишĕлтĕр; ял илемĕне хăчĕ ÿстĕр; юлашки çулсенче йĕркеленнĕ çĕнĕ урама çил-тăман ан хуплатăр. Тĕллев пурнăçланса пырать. Ял çыннисем пĕрле пулнипе пĕр гектар лаптăк çинче вăрман çĕкленни кăмăла савăнтарать. Ял çыннисем пĕрле пулнипех Çеменкассинчи пĕвене хăт кĕртрĕмĕр. Пĕве хĕррине çатан карта тытса, çĕнĕ шыв валакĕ туса, машинăсем каçса çÿремелле пултăр тесе тăпра тăкса пĕвене сарса икĕ урама пĕрлештертĕмĕр. Çакă пушар хăрушсăрлăх тĕлĕшпе пысăк пĕлтерĕшлĕ пулнине кашниех аван ăнланать.

Б. АНАТОЛЬЕВ.

Халăх календарĕ

Чÿк уйăхĕ

Чÿк уйăхĕ – кĕр мăнтăрĕ. Çак вăхăтра çанталăк условийĕсем те хăйне евĕр. Ĕнер кăна-ха кĕрхи çил ачи саралнă çулçăсене çĕр çумĕпе вĕçтеретчĕ. Ир тăтăмăр та – çĕр пичĕ шурă юрпа витĕннĕ. Хĕл ларчĕ-и вара? Çакăн пирки халăх календарĕ мĕн калать-ха?

4 – Кĕрхи Касански уявĕ. Çак кун мĕнле пулнинчен хĕллехи çанталăк нумай килет тенĕ. Хăш чухне ирхине çумăр пĕрĕхет, каçхине – юр кĕрчĕ выртать.

5 – Якку кунĕ. Çак кун юр çусан Матĕрне уявĕнче (чÿк уйăхĕн 22-мĕшĕнче) хĕл ларать.

7 – Ваттисене асăнмалли кун.

8 – Дмитрий Солунский уявĕ.

10 – Йĕтĕн арлакан Праски кунĕ.

12 – Çинави кунĕ. Сунарçăсем пуçласа кайăк йĕрлеме тухаççĕ. Кăсăясен уявĕ. Аслисем те, ачасем те кайăксем валли сырăш ăсталаççĕ, пахчана çака-çака тухаççĕ.

14 – Куçмапа Демьян кунĕ. Кĕрхи тапхăра ăсатса хĕле кĕтсе илнĕ вăхăт. Сивĕ çанталăк хăй çинчен аса илтерет, ăшăрах тăхăнма хистет.

19 – Павăлпа Варлаам кунĕ. Кÿлĕре, юхан шывра пăр ларать. Çак кун юр çусан хĕл юрлă килет. Çакă кĕр тыррисемшĕн лайăх.

21 – Михаил Архангел кунĕ. Самантлăха çанталăк ăшăтса пăрахать. Юр çăвать. Ирсерен тĕтре тăрать.

22 – Хĕллехи Матĕрне уявĕ. Ирхине таврара тĕтре тăрсан çанталăк ăшăтать. Йывăçсене пас тытсан кĕçех сивĕтет тенĕ.

27 – Хĕлĕп кунĕ. Çак кун çанталăк уяр тăрсан тепĕр çул тыр-пул ăпăх çитĕнет, йĕпе пулсан тата йывăççене пас тытсан ăнăçлă çул килет.

28 – Кури (Гурий) кунĕ. Çил-тăманлă сивĕ кунсем çитеççĕ. Çак кун çунă юр çуркуннеччен выртать.

Пахчаçă кĕтесĕ

Кĕр вĕçĕнчи ĕçсем

Сисмерĕмĕр те, хура кĕркунне хĕлпе ылмашăнас тапхăра çитрĕмĕр. Акă çĕр пичĕ те юрпа витĕнме пуçларĕ: хĕл кунĕсем çывăхрах та çывăхрах. Çакна курса тăрса чÿк уйăхне пахчаçăшăн хăйне евĕр экзаменатор тесе хаклама пулать. Çапла каласа йăнăшмăпăр та, мĕншĕн тесен ку уйăх кĕрхи кунсене хĕлпе сыпăнтарать, хресчен хĕле мĕнле хатĕрленнине тĕрĕслет. Мĕн тумалла-ха ку вăхăтра килти хушма хуçалăхри сад-пахчара?

Пахчара. Çĕр юр сийĕпе хупланчĕ пулин те, çĕр шăнман-ха. Çавăнпа та каярах юлнисем çĕр шăнтиччен паян та хĕл каçмалли çимĕçсем валли лаптăксем уйăрайраççĕ тата кăпкалатайраççĕ. Юр айĕнче чиперех хĕл каçакан çимĕçсем çаксем: кишĕр, ыхра, хĕрлĕ кăшман, петрушка, симĕс салат. Вĕсене акса-лартса хăварма тăпрари температура 2-3 градус ăшă пулсан та çителĕклĕ. Çуркунне вĕсем иртерех шăтса тухчăр тесен йăрансене кивĕ полиэтиленпа витсен те лайăх. Кун пек чухне çимĕç 15-20 кун маларах шăтса тухать, вăй илсе çирĕпленет, пахчаçăна та маларах савăнăç парнелет.

Пушаннă лаптăка кăпкалатнă чухне тăпра муклашкисене ватма кирлĕ мар: муклашкаллă вырăнта юр ытларах ларать, нÿрĕк ытларах пухăнать, çĕрте сиенлĕ хурт-кăпшанкăсем ытларах пĕтеççĕ.

Сивĕсем çывхарнă май иртнĕ çулла шыв пухăнма лартнă савăтсене пушатăр, насус пыршисене тата шыв пăрăхĕсене çуса тасатăр, шывне юхтарса кăларăр (унсăрăн вĕсем сивĕпе юрăхсăра тухма пултараççĕ).

Садра. Çамрăк йывăççене, тĕмсене шăшисемпе мулкачсен тапăнса сиен кÿресрен хÿтĕлемелле: вуллисене çĕтĕк таткисемпе е хутпа çыхăр, çиелтен хура хутпа (тольпе) чĕркесе лартăр.

Хурăн çырли тĕммисене, хĕлле шăнасран, шанчăклă витĕр. Ку тĕлĕшпе хыр е чăрăш лăссисем юрăхлă.

Хĕл каçма пирĕн пата килекен кайăксем валли сырăшсем хатĕрлĕр. Çунатлă туссем сиенлĕ кăпшанкăсене, хĕл каçма юлнă хуртсене чылай пĕтерессĕ.

А. СЕМЕНОВ.

Спортри ÿсĕмсем

Боксерсем палăрчĕç

Район центрĕнче «Сывлăх» физкультурăпа спорт комплексне уçни тата ăна çул панă чух ЧР Президенчĕ бокс рингĕ парнелени Муркашсемшĕн пушă ĕç пулмарĕ. Физкультурăпа спорт комплексĕнче ачасем пур енлĕн аталанма пултарни хăйĕн çимĕçĕсене парать те ĕнтĕ. Çакă районти спорт тĕсĕсенчен бокс вăй илсе пынипе те çирĕпленет.

Юпа уйăхĕн 21–24-мĕшĕсенче Çĕнĕ Шупашкарта бокс кĕрешĕвĕнче спорт мастерĕн кандидачĕн нормативне пурнăçлама май паракан пĕтĕм Раççейри турнир иртрĕ. Каламалла, унта хутшăнса Муркашсем те пушă парапсан çапмарĕç. Хăйсен виçе категорийĕсенче Муркашри ачасемпе çамрăксен спорт шкулĕн боксерĕсем Стас Кожевниковпа (44 кг) Алексей Илларионов (52 кг) иккĕмĕшпе виççĕмĕш вырăнсене йышăнчĕç. Сăмах май, икĕ çамрăк боксер та Муркашри вăтам шкулта вĕренеççĕ.

Çак вăхăтрах Саратов облаçĕнчи Вольск хулинче кĕçĕн çулсенчи боксерсем валли пĕтĕм Раççей шайĕнчи пĕлтерĕшлĕ турнир иртрĕ. Унта Муркашсен командинчи 4 боксер вăй виçрĕ. Вĕсем кашниех хăйсен шайĕнче пуян опытлă пулнине кăтартса панă. Муркашри вăтам шкулта вĕренекен Иван Налимов (25 кг виçе категорийĕ) 1-мĕш вырăн, çак шкултри Николай Скворцов (54 кг) 3-мĕш вырăн, Дима Никитинпа (Чуманкассинчи вăтам шкул, 30 кг) Денис Грачев (Калайкассинчи вăтам шкул, 32 кг) 2-мĕш вырăнсене тивĕçнĕ. Палăртмалла, Денис Грачев ку ăмăртура «Сывлăх» физкультурăпа спорт комплексĕн чысне хÿтĕленĕ.

Çамрăк боксерсен ÿсĕмĕнче вĕсен тренерĕсен С. Черкашинăн, О. Сютрюковăн тата «Сывлăх» ФСКан бокс инструкторĕн М. Николаевăн тÿпи пысăк. «Çамрăксен тăрăшулăхĕ савăнтарать. Вĕсем хăйсен аслă юлташĕсен Андрей Тимофеевпа Сергей Черкашинăн ÿсĕмĕсене сÿнме памаççĕ», – терĕ çамрăк боксерсемпе пĕрле сăн ÿкерттернĕ май «Сывлăх» физкультурăпа спорт комплексĕн директорĕ А. Куликов. Сăмах май каласа хăвармалла, бокспа Раççей спорт мастерĕсем А. Тимофеевпа С. Черкашин юпа уйăхĕн 25-мĕшĕнче Раççейăн Хĕç-пăшаллă вăйĕсене действительнăй çар службине тăчĕç.

А. ПЕТРОВ.